

Markku Linna

VENÄJÄ- ASIANTUNTEMUKSEMME ON MYYTTI

Tavoitteena Venäjän yhteiskunnan, kulttuurin ja kielen parempi hallinta

Varsinkin ulkomailla uskotaan, että Suomessa Venäjän naapurina tunnetaan Venäjän asiat hyvin ja osaamme niissä opastaa myös muita maita. Tämä ei aivan pidä paikkaansa. Nykyiset yhteistyömuotomme venäläisten kanssa ovat sittenkin varsin rajalliset, eikä Venäjän yhteiskunnan ja sen eri kulttuureiden tuntemus ole mitenkään riittävä. Venäjällä tapahtuneet ja edelleen meneillään olevat muutokset, samoin kuin Suomen asema Euroopan yhdistymiskehityksessä, ovat voimakkaasti lisänneet tarvetta Venäjän tuntemukseen ja Venäjää koskevien asioiden osaamiseen Suomessa.

Opetusministeriössä on tunnettu huolta Venäjän tuntemuksestamme sekä venäjän kielen opiskelun ja osaamisen tilasta. Sen vuoksi opetusministeriö asetti syyskuussa 1994 työryhmän tehtävänä valmistella Venäjää koskeva opetuksen ja tutkimuksen tavoiteohjelma.

Meillä on eteviä venäjän kielen ja kulttuurin sekä jonkin verran myös muiden Venäjän yhteiskuntaelämän lohkojen tutkijoita. Mutta monessa suhteessa Venäjää koskeva opetus ja tutkimus ei meillä ole tämän hetken vaatimusten tasolla. Opetusministeriön ohjelmassa tuli kartoittaa sekä opetusta että tutkimusta koskevan yhteistyön kehittämistarpeet ja mahdollisuudet että Venäjää koskevan opetuksen ja tutkimuksen kehittämistarpeet kotimaassa. Lisäksi työryhmän tuli tehdä näitä koskevat toimenpide-ehdotukset. Työryhmän työ valmistui tammikuun alussa 1995.

Työryhmä toteaa muistiossaan, että koulutuksen ja tutkimuksen mahdollisuudet lisätä Venäjän tuntemusta ja osaamista liittyvät keskeisesti humanististen tieteiden, yhteiskunta-, kauppa- ja oikeustieteiden aloihin. Niinpä työ-ryhmä kohdistikin pääehdotuksensa niille. Työryhmä korostaa monialaisia kokonaisuuksia ja monitieteistä lähestymistapaa, mikä Venäjää koskevassa tutkimuksessa ja koulutuksessa toistaiseksi on Suomessa ollut harvinaista.

Venäjällä tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset antavat kuitenkin uudenlaista pohjaa Venäjän tuntemuksen lisääntymiselle erityisesti humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla, koska lähdeaineistojen saatavuus ja yhteiskuntatieteellisten peruskriteerien lähentyminen sekä tutkimuksen teemojenkin lähentyminen antavat siihen hyvät mahdollisuudet. Lisääntyviä yhteistyömahdollisuuksia työryhmä näkee myös sosiaali- ja terveydenhuollon alueella sekä ympäristökysymyksissä ja luonnonvaroihin liittyvillä aloilla, joilla tutkimuksen ja koulutuksen tarpeet ovat kasvavia molemmissa maissa.

Työryhmän ehdotukset koulutuksen ja tutkimuksen tehostamisesta Suomessa koskevat kuutta kohdealuetta:

1. Venäjän kielen ja kulttuurin aseman kohentamista,
2. yleissivistävää ja ammatillista koulutusta, 3. Venäjän tuntemusta ja osaamista vahvistavaa opetusta ja tutkimusta korkeakouluissa, 4. Suomen Akatemian Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimusohjelmaa, 5. tutkijankoulutusta ulkomailla sekä 6. Venäjän tutkimuksen tietohuoltoa.

Kielitaito

Venäjän kielen ja kulttuurin opetuksen aseman kohentamiseksi kehittämistoimenpiteet tulisi suunnata ensisijaisesti venäjän kielen ja kulttuurin opetuksen kiinnostavuuden kasvattamiseen. Niinpä venäjän kielen

opiskelun laskenutta suosiota kohennetaan koulutusjärjestelmän kaikilla tasoilla. Venäjän kielen asemaa vahvistetaan kehitettäessä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen vieraskielisen opetuksen tarjontaa sekä erityisesti aikuiskoulutuksessa. Venäjän kielen opettajien jatkokoulutusmahdollisuuksia tulisi työryhmän mielestä parantaa lisäämällä stipendejä ja opettajavaihtoa sekä tukemalla kotimaista koulutusta.

Yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen osalta työryhmä ehdottaa projektia, jonka tavoitteena on laajentaa venäjän kielen opetusta ja tehdä venäläistä kulttuuria tunnetuksi. Päähuomio siinä kiinnitetään täydennyskoulutukseen, oppimateriaalien parantamiseen sekä didaktiikan kehittämiseen. Projektista vastaisi Suomalais-venäläinen koulu.

Työryhmä ehdottaa lisäksi, että yhteistyön edistämiseksi valitaan 10-15 oppilaitosta tai ammattikorkeakouluja pilottioppilaitoksiksi, jotka kansainvälistyvät Venäjä-painotteisesti esimerkiksi PKT-yritysten toimintaa edistävin tavoittein ja pyrkivät samalla keskinäiseen yhteistyöhön.

Helsingin yliopistoon ehdotetaan tutkimus- ja koulutusohjelmaa

Venäjän tuntemusta ja osaamista vahvistavan korkeakouluopetuksen ja tutkimuksen osalta työryhmä ehdottaa, että yleiseksi tavoitteeksi otetaan Suomen aseman vakiinnuttaminen laaja-alaisen, korkeatasoisen ja kansainvälisesti kiinnostavan Venäjän tuntemuksen ja tietotaidon maana. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi on tärkeää turvata Venäjän tuntemukseen ja osaamiseen suuntautuvan opetuksen ja tutkimuksen kehittämisedellytykset valtakunnallisesti tasapainoisena, korkeakoulujen työnjakoon ja vahvuuksiin perustuvana kokonaisuutena.

Tämän jakson tärkein ehdotus on mielestäni se, että Helsingin yliopistoon perustetaan monitieteinen Venäjän tutkimuksen ja koulutuksen ohjelma, jonka keskeinen periaate on sovittaa yhteen tutkimus ja opetus. Ohjelmaa toteutetaan riittävän vahvana ja korkeatasoisena kansainvälisenä tutkimusyhteistyönä, jonka varaan opetus rakentuu. Ohjelman keskeinen sisältö olisi modernin yhteiskunnan ja kansainvälisen yhteisön poliittisen, hallinnollisen ja taloudellisen päätöksenteon tutkimus ja sille rakentuva opetus. Painopisteenä tulisi aluksi olemaan Venäjän päätöksentekoverkosto politiikassa, hallinnossa ja taloudessa, mutta toisena painopisteenä olisi tulevaisuudessa ohjelmaan osallistuvien maiden ja EU:n väliset päätöksentekoverkostot. Ohjelman suunnittelun lähtökohtana olisi valtiotieteellisen ja humanistisen tiedekunnan oppiaineiden mahdollistama monialaisuus. Tämän monialaisen Venäjän tutkimuksen ja koulutuksen käynnistämisestä opetusministeriö ja Helsingin yliopisto ovat jo sopineet maaliskuussa 1995 käydyissä tulosneuvotteluissa.

Työryhmä teki myös eräitä muita korkeakouluja koskevia ehdotuksia, jotka toteutuessaan merkittäväällä tavalla tulevat lisäämään panostusta Venäjää koskevaan asiantuntijuuteen.

Suomen Akatemian, Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimusohjelmaa koskevassa ehdotuksessa työryhmä ensinnäkin toteaa, että tällainen ohjelma akatemiassa on toteutusvaiheessa ja päätökset ohjelmassa rahoitettavista hankkeista tehtiin joulukuussa 1994. Työryhmä ehdottaa harkittavaksi, voisiko ohjelmaa akatemian tavanomaisesta tutkimusohjelmakäytännöstä jatkaa vielä toisella kaudella.

Oppiin ulkomaille

Ehkä kuulostaa yllättävältä, että erääksi toimenpiteeksi suositellaan myös ulkomaille tapahtuvaa jatko-opiskelua Venäjää koskevissa kysymyksissä. Tämä on kuitenkin mielestäni erittäin tarpeellista. Suomessa ei toistaiseksi ole tarjolla riittäviä jatko-opiskelumahdollisuuksia monitieteellisissä Venäjää koskevissa ohjelmissa. Tällaisia sen sijaan on useissa ulkomaisissa yliopistoissa.

Eräs keskeisistä tällaisia mahdollisuuksia tarjoavista yliopistoista on Lontoon yliopisto ja sen School of Slavonic and East European Studies. Opetusministeriö, Suomen Akatemia ja Lontoon yliopiston School of Slavonic and East European Studies ovat sopineet, että syksystä 1995 lähtien Suomesta lähetetään 4-6 jatko-

opiskelijaa kaksivuotiseen tohtorikoulutukseen tähän yliopistoon. Kevään 1995 aikana kävi ilmeiseksi, että tällaisenkin uuden mahdollisuuden tarjoaminen edellyttää riittävän pitkää valmistelu-aikaa. Siksi syksyllä 1995 joudutaan aloittamaan varsin vähäisellä panoksella. Tässä yhteistyössä on toistaiseksi kysymys mielenkiintoisesta kokeilusta, joka mielestäni on kuitenkin tarpeen uusien mahdollisuuksien ja yhteistyömuotojen avaamiseksi vaikkapa vain Euroopan unionin sisäistä yhteistyötä ajatellen. Kokemus tulee osoittamaan, onko ja missä muodossa tarkoituksenmukaista jatkaa tätä yhteistyötä.

Tietohuolto

Venäjän tutkimuksen ja koulutuksen tehostamiseen liittyy tietysti olennaisena edellytyksenä se, että alan tietohuolto on järjestyksessään. Tältä osin on tarkoitus, että palveluja kehitettäessä käytetään ensisijassa jo olevia yksiköitä eli Venäjän ja Itä-Euroopan instituuttia sekä Helsingin yliopiston kirjaston slaavilaista kirjastoa. Lisäksi arkistolaitokselle osoitetaan määrärahoja toisaalta asiakirjakopioiden hankkimiseen Venäjän arkistoista ja toisaalta Suomen ja Venäjän arkistojen yhteisiin asiakirjaluettelointihankkeisiin.

Keskusohjattu yhteistyö tieteen, teknologian ja opetuksen alueella maidemme välillä luonnollisestikin vähenee ja yhteistyön painopiste siirtyy korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja tutkijoiden väliseksi suoriksi yhteyksiksi. Tämä kehitys puolestaan edellyttää keskushallinnolta lähinnä yhteistyön taloudellisten ym. edellytysten turvaamista. Tätä yhteistyötä ovat käytännössä toteuttaneet Suomen Akatemia, tiede- ja teknologiayhteistyökomissio sekä korkeakoulut. Niiden yhteistyötä kehittämällä, työnjakoa selkeyttämällä sekä painopisteen siirtämisellä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten suoran yhteistyön suuntaan toivotaan saatavan aikaan entistä aktiivisempaa ja molempia osapuolia hyödyttävää yhteistyötä.

Syntykö villoja?

Entä onko tällaisella toimenpideohjelmalla todellista merkitystä? Perinteenähän valtionhallinnossa on usein ollut, että komiteamietintöjä laaditaan, mutta niiden toteuttamiseen ei käytännössä juuri sitouduta.

Opetusministeriön pyrkimyksenä on kuitenkin, että jo ennen erilaisten työryhmien, toimikuntien tai selvitysmiesten asettamista hyväksytään toiminnan yleiset päämäärät ja toimielimiä asetetaan vain selvittämään niiden tarkempaa toteuttamistapaa. Tarkoituksena siis on se, ettei asianomaisen selvityksen valmistuttua enää ryhdyttäisi keskustelemaan tämän-suuntainen toiminnan tarpeellisuudesta, vaan sikäli kuin ehdotukset ovat valitun toimintalinjan suuntaisia, niitä ryhdytään toteuttamaan. Tässä tapauksessa on opetusministeriö jo mm. kaikkien niiden korkeakoulujen kanssa, joita Venäjää koskeva opetus ja tutkimus läheisimmin koskee, sopinut kevään 1995 tulosneuvotteluissa toimenpiteiden viemisestä eteenpäin.

Venäjän naapurisuus tarjoaa Suomelle tulevana vuosina merkittäviä haasteita. Niihin vastaaminen ei saa olla kiinni siitä, ettei meillä ole riittävää tutkimustietoon perustuvaa Venäjää koskevaa tietoa ja osaamista.